

Т. Є. Герантія
магістр,
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля,
м. Луганськ

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТЛІ РЕФЛЕКСИВНОГО ХАРАКТЕРУ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розглядається проблема підвищення результативності учбового процесу вищого навчального закладу шляхом розвитку саморегуляції діяльності. Висвітлюються аспекти покращення навчальної і професійної діяльності студента із врахуванням прийняття участі в цьому процесі здатності до саморегуляції.

Ключові слова: рефлексія, саморегуляція діяльності, суб'єкт діяльності.

В статье рассматривается проблема повышения результативности учебного процесса высшего учебного заведения с помощью развития способности саморегуляции деятельности. Приводятся аспекты улучшения учебной и профессиональной деятельности студента с учетом принятия участия в этом процессе способности саморегуляции.

Ключевые слова: рефлексия, саморегуляция деятельности, субъект деятельности.

In the article the author deals with the problem of effectiveness of educational process in the higher educational establishment with the help of the development of the ability to self-regulation activity. The aspects of improvement of educational and professional activity of students are given, taking into consideration the role of self-regulation ability in this process. It is indicated, that the use self-regulation ability of activity will lead to the realized forming of personality, activity in searches and acquiring new knowledges and methods of activity, self-realizing of personality, own qualities and deeds, that will help personality to expose him and inner world, preparedness to self-development, to social and individual responsibility, eagerness to the realized independent choice, the best result.

Key-words: reflection, self-regulation of activity, an individual of activity.

Сучасна вітчизняна вища освіта впродовж багатьох років виступає надбаням держави, орієнтиром для молоді та науковців не тільки з України, але і з зарубіжжя. На теренах нашої держави вища освіта займає впевнену позицію, відповідає соціальним та економічним запитам, формує всебічно розвинену особистість, конкурентоспроможного фахівця, здатного не тільки професійно, але творчо і цілісно підходити до вирішення поставленої задачі. Сучасне суспільство має зберегти надбане та примножувати знання. В сучасних умовах пошуку ефективних засобів розвитку вищої освіти, розвитку економічної системи, актуальним постає питання готовності студентів до самостійного засвоєння учбової діяльності, готовності до майбутньої професійної діяльності. Результативність навчання з багатьох сторін визначається рівнем сформованості вмінь, які допомагають організувати зусилля та управляти

процесом вирішення та виконання завдань, тобто розвитком усвідомленої саморегуляційної діяльності [1].

Державні документи України про освіту та виховання спрямовують до фундаментальної підготовки фахівців, формування інтелектуального потенціалу нації та всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства. Завданнями виховання у вищих навчальних закладах України постають створення умов для самореалізації особистості відповідно до її здібностей, суспільних та власних інтересів, вільного розвитку особистості, її мислення, залучення учнів до різних видів діяльності. У структуру навчання вводиться рефлексивний компонент. Проблема рефлексії досліджувалась у працях видатних психологів Б. Ананьєва, Л. Виготського, С. Рубінштейна, Д. Ельконіна та знайшла надбання у вітчизняних працях М. Боришевського, А. Коняєва, В. Сластьоніна, Т. Щербан.

Видатний педагог А.С. Макаренко писав, що вчитель повинен уміти дивитися на себе очима учнів, ставати на точку зору учня, передбачити можливі труднощі в своїй діяльності, зрозуміти чому учень діє так а не інакше. Отже педагог має звертатися до рефлексії, щоб зробити учбовий процес ефективнішим та допомогти учню у розвитку. Рефлексія виступає необхідним компонентом процесу адаптації та становлення особистості. Дозволяє особистості свідомо регулювати, контролювати своє мислення, краще та ефективніше вирішувати поставлені задачі, аналізувати процес вирішення та вносити корективи. У цьому змісті здібність до саморегуляційної діяльності розглядається у прогнозуванні, програванні своїх дій, оцінюванні результатів.

Саморегуляція передбачає готовність особистості правильно аналізувати ситуацію та шляхи її вирішення, поставленні вимоги оточуючих. Вона вимагає готовності від особистості правильно сприймати свої можливості, щоб успішно знайти шлях до вирішення у створеній ситуації, щоб успішно виконати вимоги. Саморегуляція поєднує у собі уміння планувати свою діяльність, свою поведінку згідно тих умов, в яких постає особистість, тих внутрішніх можливостей, якими вона володіє.

Саморегулювання формує готовність до вимогливості до себе та уміння регулювати та згашувати ті прагнення, що суперечать зовнішнім умовам та внутрішнім якостям особистості; як здатність людини до аналізу, осмислення і переосмислення своїх відносин з навколишнім світом, є необхідною складовою частиною розвинутого інтелекту особистості, сприяє розвитку самосвідомості, тому є важливим чинником особистісного самовдосконалення; дозволяє людині свідомо регулювати свої дії та мислення; оцінювати свої дії, уникаючи можливих помилок або невдач, що сприяє отриманню кращого результату; сприяє цілісності та динамізму внутрішнього життя людини; здійснює позитивний вплив на сферу міжособистісних контактів, визначаючи такі партнерські якості, як довірливість, проникливість, терпимість, щирість. Слід згадати модель

усвідомленого саморегулювання діяльності особистості, створену Конопкіним О.О., в якій узагальнено дані досліджень саморегуляції усвідомленої активності суб'єкта у досягненні поставленої мети, де центральне місце відводиться особистості, яка є творцем своєї діяльності – суб'єктом, яка цілеспрямовано, адекватно ставиться до досягнення мети. У концепції стилю саморегуляції, розробленій Моросановою В.І., наголошується на тому, що особистісні характеристики впливають на діяльність саме через утворені індивідуальні способи саморегуляції активності. Усвідомлену саморегуляцію О.О. Конопкін розуміє як системно організований процес внутрішньої психічної активності людини з ініціації, побудови, підтримки та управління різними видами та формами довільної активності, безпосередньо реалізуючи досягнення прийнятих цілей [3]. В індивідуальних особливостях саморегуляції знаходить своє відображення те, як людина планує та програмує досягнення мети, враховує значущі зовнішні та внутрішні умови, оцінює та корегує свою активність для отримання суб'єктивно прийнятних результатів [4].

Хотілося б звернути увагу на організацію рефлексивної діяльності. Слід підкреслити, що в процесі навчання та фахової підготовки особистості ми бачимо незупинний розвиток особистості, який треба розпізнати, скерувати та збагатити. Саморегуляція у цьому процесі формує здатність до проектування, прогнозування і програмування власної як учбової, так і професійної діяльності. Рефлексивна діяльність в нашому розумінні – форма активного ставлення людини до оволодіння власним досвідом. В загальній теорії діяльності проаналізовані різні підходи, що мають особливе значення для педагогічного процесу. Це перш за все виділення суттєвих властивостей діяльності: мотивація, наочність, усвідомленість, перетворюючий характер. Вони розкривають єдність об'єктивного і суб'єктивного в діяльності. Саморегуляція у діяльності не є виключенням: складається з прийняття суб'єктом мети його учбової активності, моделі значущих умов діяльності, плану необхідних для досягнення поставленої мети дій, критеріїв успішності діяльності, інформації про реально досягнуті результати, оцінки відповідності реальних результатів поставленим критеріям успіху, рішення про необхідність і характер корекцій діяльності. Таким чином, для здійснення усвідомленої саморегуляції необхідно володіти певними вміннями: ставити цілі (цілепокладання); планувати свою діяльність (планування); контролювати дії на кожному етапі діяльності (самоконтроль); зіставляти реальні результати з планованими цілями (самооцінка). Цілепокладання полягає у встановленні студентом головних цілей і завдань своєї учбово-пізнавальної діяльності на певних її етапах та у подальшому досягненні професійних цілей. Для того, щоб студент засвоїв прийоми цілепокладання і самостійно їх застосовував в учбовій роботі, викладач повинен виділяти конкретні цілі вивчення дисципліни або конкретної теми, підкреслювати роль матеріалу, що вивчається, в загальній

структурі освітніх дисциплін, це призведе до розвитку у студента усвідомлення того, що починати роботу потрібно саме з визначення і усвідомлення учбово-пізнавальних цілей. Для того, щоб добитися правильної постановки процесу планування слід підготувати студента до первинного продумування плану діяльності і засобів її реалізації і при необхідності майбутнього її коректування. У досягненні поставленої мети слід звертати увагу на можливі виникаючі особові труднощі, пов'язані з самоконтролем при виконанні самостійної роботи і самооцінкою особистості при оцінці виконуваних дій. Здатність саморегуляції діяльності та її прийоми складають в сукупності пізнавальні стратегії, без яких успішне навчання неможливе. Тому формування здібності до саморегуляції і звернення до її допомоги має бути спільною діяльністю як в процесі теоретичного навчання так і в практичній стороні знань.

Здатність до саморегуляції постає стимулом у розвитку та досягненні найкращих результатів. Усвідомлення діяльності наповнює її високим змістом: науковим, практичним, особистісним, соціальним. Усвідомлення змісту, мети допомагає у знаходженні раціональних шляхів, у досягненні плідних результатів. Аналізуючи процес діяльності за допомогою рефлексивної діяльності та здатності до саморегуляції, особистість бачить результати своєї праці, опановує нові знання та способи отримання націлених результатів.

Не слід забувати про те, що центром у будь-якій діяльності є співпраця людей, вплив один на одного, обмін діяльностями. У педагогічному процесі через діяльність та співучасть, створюються особливі зв'язки не тільки зі змістом та наочною основою діяльності, але і з співучасниками. Підставою для виникнення саморегуляції у такому разі є взаємодія суб'єктів діяльності, що вимагає розуміння в узгодженні мети, методів для досягнення результату. Призначення педагога в навчальному процесі – сприяти тому, щоб той, хто навчається, свідомо і цілеспрямовано здійснював навчальні дії, керувався цінними мотивами, здійснював саморегуляцію, самоорганізацію, самонастроювання на діяльність. Особливість відносин у педагогічному процесі в умовах рефлексивної діяльності передбачає, що і викладач, і той, хто навчається, виступають суб'єктами діяльності, коли їх спільна діяльність доповнює і збагачує діяльність один одного, зберігаючи своєрідність особистісних дій. Формування саморегуляції діяльності можна знайти саме у таких переходах із суб'єктно-об'єктних відносин до суб'єктно-суб'єктних. Міжсуб'єктні відносини педагога і студента мають велику цінність. Вони забезпечують для виконавців поєднання сил, єдність дій і взаємозв'язок діяльності. В таких умовах розкриваються можливості, досвід, внутрішні якості тих, хто навчається, та педагогічна майстерність і високі професійні результати викладача. Результатом міжсуб'єктних відносин в рефлексивній діяльності стають взаєморозуміння, співпраця, співтворчість. Рефлексія визначає сутнісну характеристику міжсуб'єктних відносин, тому

що рефлексія здатна бути механізмом пізнання не тільки власної але і свідомості іншого. А. Виготський відзначав, що рефлексія не є процесом сконцентрованим в «чисто індивідуальному просторі самопізнання, а навпаки, це результат засвоєння особистістю соціальних відносин між людьми» [2]. Тому можна говорити про розвиток рефлексивних відносин між викладачем і студентом як про забезпечення міжсуб'єктних відносин.

Рефлексивний характер учбового процесу та звертання до саморегуляції діяльності стає важливою якістю взаємодії викладача і студента, формує здатність до упорядкування предметних знань студентів, підвищує мотивацію та результативність навчання, сприяє взаємодії теорії та практики у процесі навчання. Важливо поєднувати здатність до саморегуляції із загальним процесом організації навчання та виховання студентської молоді, прагнення до аналізу, осмислення, усвідомлення студентами своєї діяльності. Це сприятиме активізації студентів до пошуку власних орієнтирів у житті, професії, навчанні. Розвиток здатності до саморегуляції якраз і постане шляхом пошуку та набуття молоддю власної ідентичності та самоствердження як у житті, так і у професійній сфері, що створює умови для її особистісного та професійного росту.

Література

1. Гриньова М.В. Психологічні основи саморегуляції педагога / М.В. Гриньова // Імідж сучасного педагога. – № 7-8. – 2008. – С.71-76.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский. – М.: Педагогика-Пресс, 1996. – 536 с.
3. Конопкин О.А. Психологические механизмы регуляции деятельности / О.А. Конопкин. – М., 1980.
4. Моросанова В.И. Индивидуальный стиль саморегуляции в произвольной активности человека / В.И. Моросанова // Психол. журнал. – Т. 16. – № 4. – 1995. – С. 26-35.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2010 р.

І. А. Шишко
учитель ЗОШ № 15,
м. Кривий Ріг

КОНСТРУЮВАННЯ ОСВІТНІХ СИТУАЦІЙ ЗАСОБАМИ УЧНІВСЬКОЇ ДРАМАТИЗАЦІЇ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ

У статті автор розкриває методи використання художньої літератури, за допомогою яких у дієй зникає напрута, школярі вчаться вільно висловлювати свої думки. Завдяки використанню експресивних психотехнік учні отримують соціальний досвід, нові враження. Конструювання освітніх ситуацій на уроках української літератури спрямоване на підкріплення позитивного почуття «Я» учня, активізацію його власних сил, спрямованих на саморозвиток.

Ключові слова: художнє слово, аналіз художнього тексту, осмислення, театралізовані ігри, авторський задум, гра-драматизація, творчі здібності